

დოჩანა

არიან დიდი მწერლები, კლასიკოსები, რომელთაც ხალხი მხოლოდ სახელებით მოიხსენიებს.

მკითხველი არა მხოლოდ იმ მხატვრული სამყაროს გაცნობითაა ბედნიერი, რომელშიც ავტორმა ამოგზაურა, არამედ მადლიერია მწერლის, მთელი ცხოვრება უშიშრად რომ გამოხატავდა თანამემამულეთა ინტერესებს, მთელი არსებით რომ იღვწოდა სამშობლოს საკეთილდღეოდ. ამიტომ სახელით მოხსენიებაც მადლიერების ნიშანია, რომ ერთგული დარჩი, ჩინ-მედლებზე არ გაიყიდე, პატივსა და ამქვეყნიურ დიდებაზე არ გაცვალე შენი ხალხი, შენი ქვეყანა...

ქართულ სინამდვილეში მათი სახელების ჩამოთვლა, უპირველეს ყოვლისა, ლექსად გვახსენდება: „შოთა, ილია, აკაკი, ვაჟა და გალაკტიონი“...

არანაკლები სიამაყითა და სიყვარულით წარმოითქმის დანარჩენ დიდთა გვარ-სახელები: იაკობ ცურტაველი, გიორგი მერჩულე, დავით გურამიშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ალექსანდრე ყაზბეგი, დავით კლდიაშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე, გრიგოლ რობაქიძე, მიხეილ ჯავახიშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია და ასე დღემდე...

და მაინც არსებობს მათ შორის უცნაური გამონაკლისები, რომელთა გვარებსაც ისე თავისუფლად ექცევიან, როგორც კლასელები ვექცეოდით ერთმანეთს ბავშვობაში, შემოკლებით ფორმაში რომ გადაგვყავდა „სავგარეულო დინასტიები“. რაშიც ბევრი რამ იგულისხმებოდა – ახლობლობა, სითბო, სინათლე, მისიან-შენიანობა, სიყვარული, ბავშვობის ნოსტალგია, ცელქობა, უფლებამოსილება, თანასწორობა, ურთიერთმეხუმრება...

ბავშვობა ხომ ყველაზე უანგარო თაობაა სამყაროში. ბავშვობაში ცა არის ცისფერი, მზე არის მზის ფერი და ადამიანსაც ადამიანის ფერი ადევს. ეს მერე ხდება გაფერადება, როცა ინყება გაფერმკრთალება...

ვისზეც ახლა ვწერ, მარადიულ ბავშვად დარჩა და ამიტომაც მოუხდა მის ჰორიზონტივით განოლილ გვარს, ასე საყვარლად შემოკლება: დოჩანა – ჩვენი გურამ დოჩანაშვილი!

დღეს ბევრს საუბრობენ საყოველთაო კრიზისზე ადამიანური არსებობის ყველა სფეროში. სანამ უშუალოდ ამ უცნაურ მწერალსა და მის შემოქმედებას გავიხსენებდეთ, ზოგადად, თანამედროვე სულის კრიზისსა და კონკრეტულად დღევანდელი ლიტერატურის ყველაზე ნაკლებოვან მხარეს გერმანელი ფილოსოფოსის, კარლ იოილის სიტყვებით მინდა შევეხო: „ჩვენს თვალსაზრისს სამყაროს შესახებ აკლია მისწრაფება მთლიანისადმი, და, საერთოდ, აბსოლუტურისადმი. ჩვენ გვაკლია ძალა დაჯერებისა და, მასთან ერთად, ძალაც რწმენისა;

ჩვენში აღარ არის დიდი ხასიათები, ჩვენს სინამდვილეში აღარ არიან პიროვნებები, რომლებიც უწყვეტ კავშირში გამოხატავდნენ დროისა და ხალხის ინტერესებს;

ჩვენ არა გვაქვს დიდი პოეზია, რადგან კოსმიურ მთელს მონყვეტილი ჩვენი ფანტაზია მხოლოდ უმნიშვნელოს ეჭიდება, დიადს კი ისე ექცევა, როგორც გასართობს რასმე, და ეს იმის გამოც ხდება, რომ ჩვენს პოეტებს უკვე აღარ აქვთ ის კოსმიური გრძნობა კლასიკოსებისა, მათ პოეზიას უმაღლეს ყღერადობას რომ ანიჭებდა, მხატვრულ სახეებს კი შინაგანი აუცილებლობით მსჭვალავდა;

გვაქვს მხოლოდ გამაბრუებელი მხატვრულობა ტონის, მელოდიურობის გარეშე; გვაქვს ჭრელზე-ჭრელი ილუსტირება და ინსცენირება სულის გარეშე; გვაქვს მდიდარი და ცოცხალი სცენა – მსახიობების გარეშე, რომლის გმირები მხოლოდ მასები და მარიონეტები არიან; გვაქვს რეჟისურა, როგორც მოვლენათა წარმართვის ხელოვნება – არსის გარეშე; და ბოლოს, გვაქვს გარეგნულად მდიდრული ცხოვრება, ისე მდიდრული, როგორც არასდროს, ოღონდ სიმშვიდის გარეშე, შინაგანი ჰარმონიის გარეშე, რადგან ამ ცხოვრებას აკლია მისწრაფება მთლიანო-

ბისაკენ, აბსოლუტურობისაკენ, სამყაროსა და ადამიანის განსაზღვრებისაკენ.

აი, ასე გარდაიქმნება ფილოსოფიის კრიზისი – დროის კრიზისად“.

სხვათა შორის, იმავე მოსაზრებებს გამოთქვამს შესანიშნავი ფრანგი პოეტი და მოაზროვნე პოლ კლოდელი, როდესაც თანამედროვე ფრანგული პოეზიის კრიზისზე საუბრობს.

ძნელია, არ დაეთანხმო მსგავს დაკვირვებებს, უფრო მეტიც, შესაძლებელია, გაცილებით გაამკვეთრო, გაამძაფრო და გაამუქო ამ შეგრძნებათა ფერები... მაგრამ, საბედნიეროდ, შემოქმედებითი პროცესი, როგორც თავად სიტყვა მიგვანიშნებს, შესაქმესთან, ღმერთის შემოქმედებასთან წილნაყოფის პროცესია.

ამიტომ ყველაზე უსამართლო რეჟიმებისა და პირქუში ეპოქების პირობებშიც, თვით აპოკალიფსურ ხანაშიც კი რჩებიან პიროვნებები, ხელოვნების გამორჩეული წარმომადგენლები, რომლებიც, მიუხედავად ყველაფრისა, სინათლეს, რწმენას, იმედს, სიყვარულს ინარჩუნებენ და ცხოვრებას გვიოლოებენ.

თანამედროვე მწერალთა შორის გურამ დოჩანაშვილი ამ თვალსაზრისით ერთ-ერთი კაშკაშა ვარსკვლავთაგანია. ამიტომ თუ მის შემოქმედებას თუნდაც იოილის ზემოთ ჩამოთვლილი დაკვირვებების ფონზე განვიხილავთ, დანყებული ადრეული მოთხრობებიდან, ვიდრე ბოლო წლების სქელტანიან რომანებამდე, მწერალი პუნქტობრივად აბათილებს თითოეულ მათგანს და, საერთოდაც, დღევანდელ ფილოსოფოსთა, ხელოვნებისმცოდნეთა, მეცნიერთა, თეოლოგთა პესიმისტურ მოსაზრებებსა და განწყობილებას.

თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გურამ დოჩანაშვილი მოკლებული იყო რეალობის გრძნობას და სამყაროში მიმდინარე პროცესებსა და მოვლენებს ვარდისფერი სათვალით უყურებდა.

გასაოცრად რომანტიული ბუნების მიუხედავად, ჩვენს სინამდვილეში, საბჭოური პერიოდიდან მოყოლებული, შესაძლოა, ისეთი მათემატიკური სიზუსტით დანახული, ისეთი ფხიზელი და მძაფრად კრიტიკული დამოკიდებულება ქართული დაუდევრობისადმი, გადაჭარბებული, ხარბი ჰედონიზმისა და დროის დარდიმანდული ფლანგვისადმი არც არავის ჰქონია, როგორც მას.

იქნებ ეს სინამდვილე ისე უცნაურად, ფანტასმაგორულ-ალეგორიულად, იმდენნაირი თავბრუდამხვევი ილეთებით, მის მიერ აღმოჩენილი ისეთი ხერხებითა და საშუალებებით, ისეთი თავანყვეტილი სიცელქითა და ენერგიული ხალისიანობით, სიტყვადქმნადობისა თუ ენობრივი ნორმების დარღვევით ისე არც არავის გამოუხატავს, როგორც მას... ოღონდ, დავით კლდიაშვილისა არ იყოს, მასაც არასოდეს დაუცინია საკუთარი გმირებისათვის.

სანიმუშოა ის სიყვარული, რეალურად არსებულ თუ მწერლის ფანტაზიით შექმნილ სხვადასხვა ქალაქებში მოხეტიალე თანამემამულეებისადმი (უძღვები შვილებისადმი) რომ იკითხება. ყველაზე ირონიულ-ნიჰილისტური რემარკებით, რითაც სავსეა გურამ დოჩანაშვილის მხატვრული ტექსტები, მწერალი ჟამიდან-ჟამზე არა მხოლოდ სულის მოთქმაში ეხმარება მკითხველს, არამედ იმ უაზარცო, უფგრძელესი წინადადებებისა და გვერდების გააზრებაში, იმ ორომტრიალის გარკვევაში, ავტორის ნებართვის გარეშე დაუკითხავად გაქცეულმა თუ გაპარულმა „ჩუდაკებმა“ რომ დაატრიალეს.

ეს რემარკები სიყვარულისა და თანაგრძნობის მაუნყებელი სხივებივითაა, ცნობისმოყვარე ბავშვებივით რომ იჭყიტებიან ტექსტის მხატვრული ქსოვილიდან. ასეთი ორგანული, სულხორცეული ერთობა ავტორ-გმირისა, ავტორ-პერსონაჟისა დიდი იშვიათობაა. ამის დასტურად, უამრავთა შორის, ერთადერთი ნიმუშის მოხმობაც იკმარებდა აფრედერიკ მე-სა და ბესამე კაროს სახით. აფრედერიკიც ხომ ისევე იძირება მოვლენებში, როგორც აღდგენით სამუშაოებზე გაგზავნილმა ბესამე კარომ იწყო ნება-ნება ცოდვის ტკბილ ჭაობში ჩაძირვა...

ეს რა ხდება! ეს რა ესმის!!! არც თვალებს უჯერებს და არც ყურებს გაოგნებული მკითხველი.

ნუთუ ეს ის ბესამეა, ფეხშიშველა მწყემსი, სალამურზე კვნესით რომ დაატარებდა მუსიკის ღვთაებრივ ნაპერწკლებს და ამის შესახებ წარმოდგენაც კი არ ჰქონდა;

ნუთუ ადრე დაობლებული ის მორცხვი ბიჭია, მშიერ-მწყურვალე, ყველასა და ყველაფრის მიმართ მორიდებული, ბატკანივით უწყინარი და უცოდველ, ერთ მშვენიერ დღეს უფლისაგან შეწყალებული რომ აღმოჩნდა და მფარველად დიდი მუსიკოსი, თეთრ-

წვერა ქრისტობალდ როხასი მიუჩინა. მოხუცმა კი ჩააცვა, და-
ახურა, მერე თეთრი კონსერვატორიის დიდ დარბაზში მიიწვია,
ხელში ფლეიტა დააჭერინა და მის მუსიკალურ ნიჭს წვრთნა და-
უნყო, შრომისმოყვარეობას, დამოუკიდებელ აზროვნებას მიაჩვია.

მე რომ თქვენთვის ცხვარი არ მომიმწყემსავსო, – უხერხუ-
ლად იმმუშნებოდა ბესამე; არაფერი ესმოდა უანგარო სიკეთის.
სტიპენდიის სახით ჯიბეში ჩაჩხრიალებულ პესოებზე სულ გა-
დაირია, – რად მინდა, მაგათ რა უნდა ვუყო.

არადა, როგორ გაუტკებება ეს პესოები მომავალში... გული
გისკდება, მისი ბუნების რღვევას რომ ადევნებ თვალს. გადაგ-
ვარება მით უფრო სამწუხაროა, როცა იცი, ყველაფერი რით და-
ინყო და როგორ განვითარდა; როცა ხედავ ისტორიის არაკოლექ-
ტიური, ინდივიდუალური ხედვის (შეფასების) გამო, – ნაპოლე-
ონზე გამოთქმული სუბიექტური აზრი რომ დააფიქსირა, – აბუ-
ჩად როგორ აიგდებენ და გამოცდაზე როგორ ჩაჭრიან გულუბრ-
ყვილო ბესამეს; როგორ აგზავნიან გამოსასწორებლად ვატერ(პო)
ლოოში აღდგენით სამუშაოებზე; მოდუნებული ნებელობის გამო,
როგორ უგრეხენ კისერს პლასტილინის ფიგურასავით და მისგან
ახალი კაცის გამოძერწვას როგორ ახერხებენ.

ო, რა მწარეა ღვთის ხატად და მსგავსებად შექმნილის ასეთი
ფერიცვალება. მით უფრო, როცა გაიაზრებ, რატომ, რის გამო,
რისი დათმობისა და დავინყების ხარჯზე ხდება ეს ადამიანური
აღზევება, „გამდიდრება“, „გაელიტურება“, „გაპოპულარულება“...
და როცა უკვე ბოლომდე დაცემული, გაპირუტყვეებული ბესამე
კარო, ცოდვის კიბეზე დაშვებული, უკანასკნელ საფეხურსაც ჩა-
ათავებს, ღვთიური ძალა ელვის მათრახებით გადახსნის თით-
ქოს ზეცის უფსკრულებს, მფარველი ანგელოზივით თეთრწვერა
მოხუცს ქრისტობალდ როხესს კიდევ ერთხელ მიუგზავნის და
ჰაერში გრგვინვასავით გაისმის გაკვირვებული შეკითხვა:

„-ადამიანი იყავი ერთ დროს და, რამ გაგამხეცა...“

მთლად მოკუნტული იდგა ბიჭი.

–რისი გული გაქვს, თავი რით მოგაქვს, რა გაბადია...“

მცირეოდენი პაუზის მერე თავჩაქინდრული ბიჭი, მოულოდ-
ნელად წელში გამართული და სასაცილოდ გაჯგვიმული, უპასუ-
ხებს მუსიკის მასწავლებელს:

„–მე მდიდარი ვარ, როგორც რომ ალბა.

შემართულ თავზე დაადო ხელი:

–შენ ღარიბი ხარ, როგორც იესო.

მოიმჩვარა, კი მოიმჩვარა და მერე როგორ, გადაფითრდა და, მერე რაფრად...“

ამ ირონიულ „და მერე რაფრად“-ზე ჩალიმებულმა გავიფიქრე, – რა თქმა უნდა, დაფრთხებოდა, მოიმჩვარებოდა... გამახსენდა, მოთხრობას პირველად რომ ვკითხულობდი და კაცობიდან წრუნუნდადქცეულ ბესამეს გულაფათქუნებული თვალს ვადევნებდი, რატომღაც მჯეროდა – მოხუცისაგან მაცხოვრის სახელის ეს მოულოდნელი ხსენება „ბითურ“ ბესამეს ჯერ დაარეტიანებდა, მერე აზრზე მოიყვანდა და „დიდ, სამართლიან სახლში“ (ასე ჰქვია ამ მოთხრობაში ეკლესიას) ფრთხილად ფეხშედგმულს საკუთარ თავს გაახსენებდა, გაოგნებული რომ მისჩერებოდა, თეთრ კედელზე როგორ ანათებდა: „თან ნაგვემი და თანაც ჯვარცმული, თანაც ღარიბი იესო. ცოტათი იქით კი მკვეთრად მოჩანდა იმისი დედა, ძან ნატიფად მგლოვიარე, ვისაც ბესამე მუხლმოყრილი და სანთლით ხელში ეუბნებოდა: „ძალიან დიდო ქალბატონო მარიამ, ყველაზე მონყალეო სენიორა, აქ, ამ ქალაქში რომ ჩამომიყვანეთ, ძლიერად გმადლობთ“.

ამ მოთხრობაშიც, ისევე როგორც დანარჩენებში, განსაკუთრებით კი რომანებში, გრაფიკულად იკვეთებიან ერთმანეთის მონაცვლე, ცივად მოლაპლაპე ლიანდაგები, რკინიგზის ხაზები, სოფლის გზები და ბილიკები, ქალაქის უბნები, ჩიხები, ლაბირინთები, თავდაპირველად რომ იშლებიან, ფართოვდებიან, იკარგებიან უგზოუკვლოდ, მერე კი თავგადასავალგამოვლილები, ხიფათებითა და მიუსაფრობით დამფრთხალები, ნელ-ნელა ტყდებიან, იღუნებიან და დაღლილები ერთმანეთისაკენ მიისწრაფიან, ბოლოებით ერთმანეთს უერთდებიან... დროით, სივრცითა და განსაცდელებით გამოცდილ წრეებში გურამ დოჩანაშვილის მიერ ჩახატული „უძღები შვილები“ ხსოვნის ობელისკებივით დგანან.

ცხოვრების ეს ურცხვენელი დასასრული გვეიმედება და უსაზღვროდ ვემადლიერებით მწერალს – აფრედერიკ მეს. ის კი ჯიუტად გვიმეორებს: „როგორც ბევრგან ვთქვი, თავად განგებასთან შედარებით, აფრედერიკ მე ზღვაში წვეთი იყო...“, რითაც იგი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ყველა მწერალი, პოეტი,

მხატვარი, მუსიკოსი, მეცნიერი, გლეხი, ქვისმთლელი, კაცი თუ ქალი, ნებისმიერ რეალურად არსებულ თუ ფანტაზიით შეთხზულ ყველა ქალაქში, დაბასა თუ პროვინციაში გამავალ ფართო გზასა თუ საცალფეხო ბილიკს შემდგარი მგზავრი, მხოლოდ ღვთის წყალობითა და თავისივე არჩევანით გადარჩება.

ამ წრეში იდგა ახლა ბესამე. აზრზე მოსული კიდეც ერთი „უძღები შვილი“, მონანული და ამიტომ – აღდგენილი, ტალანტ-დაბრუნებული. მაღლით შემთბარი ბოლომდე ვერ გარკვეულიყო, რა ხდებოდა, რა ღუღდა და რით ივსებოდა მისი სხეულის სიფრიფანა თხელი ქურჭელი:

„მაინც რა იყო – უდიადეს ხელს აბოლებული ვულკანიდან ამოჰქონდა გრძნეული ფიჭა, რა იყო ეს და – მუსიკა იყო, ქვეყნის მფლობელი... ობლის დაკარგული და ან მოძებნილი, დაკემსილი ახლად ბგერები, ვინ-ვინ და დიდმა მუსიკოსმა, ქრისტობალდ დე როხასმა კარგად იცოდა, კარგად უნყოდა ამ ცხადებული, მძიმედ უწონო სიზმრების ფასი, ჯადოქარს რაღა არ შეეძლო, მაღალ ბგერებზე მოზევითურო ნაყოფისკენ ხდებოდა თითქოს, დაბალ ხმაზე კი – სიოში თოვდა, ნისლი ეფინათ შორეულ ბაღებს, რაღაც ხატება ღრმა ქაში ჩანდა, გუბებზე წვრილად, მეჩხერულად წვიმდა და ზღვათა ფსკერზე გატრუნულიყო უცხო ბუჩქნარი, მისჯილად სველი – რაღაცა იყო ფლეიტის ხმაში, მძინარე ბავშვის ნიკაპზე მძიმედ ჩამოღვენთილი ნერწყვივით წმინდა, თავად ფლეიტა იმ დაბინდულ ჰაერს ჰმონებდა, შორეულ გზაზე სავალად რომ ციაგით ედო, რადგანაც მთვარე – ფლეიტის სათნო კუნძული იყო, ლურჯ მიმოფანტულ კუნძულთა შორის უსათნოესი, მინით გრძნეული, ჰაერით წმინდა... სიფრიფანა ხმით იმსჭვალებოდა განწმენდილი და შვების გომური, წინვინი ტყის სურნელება თვალნათლივ იდგა, რადგან ბესამე თავად წააგავდა ახლა ჯადოსნურად მსუნთქებელ, გირჩეობვან მცენარეს, ერთი პატარა, გრძნეული ტოტით, რომლიდანაც რომ უცხო ნაყოფად ამოდიოდა თვით ის: უფსკერო, განუზომელი, თვით ის – მაღალი, უხვი, მდიდარი, თვით ის უზომოდ მწყალობელი, ლალი, ფარფატა ბედნიერება, სიბედნიერე თვალთუხილავი, ყოვლისმომცველი ჩვენი მეუფის, თავად ჰაერის, ჰაერის მეუფე უზენაესი, დიდალზევების მსუნთქებელი თვით ის-მუსიკა“.

* * *

ამ ჯადოსნური, მუსიკალური აზრით სავსე სიტყვის ფერწერული ნიმუშებით გალიცლიცებულია გურამ დოჩანაშვილის შემოქმედებაში არქაული და მარად ახალი ბიბლიური ქები. და როცა მათში არეკლილ ზეცაზე ვარსკვლავებს თუ სადღაც ტაატით მიმავალი ღრუბლების ქარავანს იხილავ, იჯერებ, რომ ღრუბელსაც თავისი სამშობლო აქვს. ფრთაშესხმული, თავადაც ზეცაში ასაფრენად გამზადებული მკითხველი გაოგნებული ეკითხება მწერალს – ეს რამ დაგანახათ, ან რამ გაათქმევინათ, დაგანერინათ: „მძინარე ჩვილის ნიკაპზე ჩამოღვენთილი ნერწყვივით წმინდა...“ ანდა „ღამის ლებანში თითქოსდა კენტად იჯდა ბესამე...“

მინახავს ასეთ დროს დოჩანაშვილი, შემიმჩნევია მსგავს კითხვებსა და აღფრთოვანებაზე ბავშვივით უმწეოდ დამორცხვებული, გასუსული, დაყურსული, ფართო მტევანს რომ გაშლიდა და ვრცელი ხელისგულის გაყოლებაზე ხუთივე თითს უარის ნიშნად აქეთ-იქით გადააქნევდა, თან ოდნავ დანეული ხმით დაბეჯითებით იტყოდა ხოლმე – აჰ, არა, არა, მე რა შუაში ვარ... თუ მართლა ასე ძალიან მოგეწონათ... თქვენ რომ მოგეწონათ ეგ ადგილი, ჩემი კი არა, სულიწმინდის გამარჯვებაა კაცის ხელითო.

ს უ ლ ი ნ მ ი ნ დ ა – ეს სიტყვა ხშირად ისმოდა მისი ბაგეებიდან შეხვედრებზე, პირად საუბრებში, ინტერვიუებში. თითქმის ქადაგად იყო დავარდნილი, ღვთის საიდუმლოებებთან მიახლებული, რწმენაში შესული, გაძლიერებული, ცდილობდა, შენთვისაც გადმოედო რწმენით მოგვრილი სიმშვიდე და სიხარული. და ამ დროს მის მსმენელსა და შემხედვარეს არაფერი, სულ არაფერი გეწოთირებოდა, არ გეუხერხულებოდა, რადგან იცოდი, გჯეროდა, რომ ასეთი რწმენის მოსაპოვებლად და იმის დასაჯერებლად, რომ ნამდვილი ხელოვანის ნიჭს სულიწმინდის მადლი წარმართავდა, საკუთარი გამოცდილება უდასტურებდა.

მან ძალიან ბევრი იღვანა და ილოცა. ძალიან ბევრი იშრომა, უფლის მოწოდება – „სულს ნუ ჩაიქრობთ“ – პირდაპირი მნიშვნელობით რომ აღესრულებინა.

მართლაც ყველაფერი ამქვეყნიური ჩაიქრო, ყველაფერი ბოლომდე ჩანვა, ზედმეტი ტვირთივით მოიცილა – ისე ბუნებრივად,

გვიან შემოდგომაზე ნაბლი და კაკალი წენგოდან და ეკლიანი ბუ-
დიდან რომ ამოხტება და გადამნიფებულ ჩენჩოს ჩამოიშორებს.

მხოლოდ სულს უფრთხილდებოდა – ამ ღვთაებრივ პატრუქზე
ზრუნავდა. ამიტომ, რომ მის მოთხრობებს ჩაქრობა არ უნერი-
ათ; ამიტომ, რომ სანთელს მის ცხოვრებასა თუ შემოქმედებაში
ასეთი იდუმალი, მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. იქნებ სანთე-
ლი საერთოდ სიმბოლო იყოს მისი ამქვეყნიური ტანჯვისა და
შემოქმედებითი წვისა, რომელსაც სიმსუბუქე, შვეება და სიხარული
მოჰქონდა მისთვის.

„როცა ადამიანში ღმერთი ბატონდება, ადამიანი მას მეტად
ეკუთვნის, ვიდრე თავის თავს. ასე თავდება თვითსიცრუის ილუ-
ზია და იწყება ღმერთში არსებობის სინამდვილე“ (თამაზ ჩაჩავა).

გურამ დოჩანაშვილის შემოქმედება ღმერთში არსებობის სი-
ნამდვილითაა გაჟღენთილი და ეს, ალბათ, ლოგიკურიცაა, რადგან
ამ საუნჯის მოსაპოვებლად, მან, როგორც ადამიანმა და როგორც
პროფესიონალმა, რთული ცხოვრებისეული და ინტელექტუალუ-
რი გზა გაიარა. უდიდესი ძალისხმევით, უპირველეს ყოვლისა,
საკუთარ თავთან მოსაგებ ომებში გაიმარჯვა და ღმერთში ყოფ-
ნის უფლება მოიპოვა. ამ უფლების მოპოვებაზე საუბარი ზოგს
ზღაპარი ჰგონია. საერო საზოგადოებაში რატომღაც მიჩნეულია,
რომ ღვთის გზაზე დადგომა, ე. წ. „მოქცევა“, გაეკლესიურება
მხოლოდ სასწაულების, უკიდურესი განსაცდელებისა და ტრა-
გედიების შედეგად ხდება. არადა, არცთუ ისე იშვიათად, სასწა-
ულების მოლოდინსა და თავსდატეხილ უბედურებებს ადამიანი
განხიბვლამდე, დაეჭვებამდე, ღვთის გამობამდეც კი მიჰყავს.

ღმერთის არსებობის აღიარება ამქვეყნად ისე არავის და
არაფერს უჭირს, როგორც ინტელექტის ამპარტავნებას. მაგრამ
როცა გული და ინტელექტი სიყვარულით ერთიანდება, იწყება
სრული გამოფხიზლება, გაცილებით მაღალ სივრცეებში შეღ-
ნევის მწველი სურვილი, სულიერებისაკენ მიმავალი გზების
თავგადაკლული ძიება.

გურამ დოჩანაშვილმა პატიოსნად მოილია დიდ მწერალთა,
ფილოსოფოსთა, მეცნიერთა, მუსიკოსთა და მოაზროვნეთა გაც-
ნობისა თუ შეგირდობის ხანა. მაინც კარგახანს ადგილს ვერ
პოულობდა, შფოთავდა, ბორგავდა, ვერ ისვენებდა, როგორც

გუმბათზე ჯვარავით ხელებგაშლილი ჭაბუკი რჩეულიშვილის „ალავერდობაში“. რალაც მნიშვნელოვანი აკლდა სულს...

დიდხანს იდგა ღვთის სიტყვით დაბეჭდილ სამყაროს წინკართან გურამ დოჩანაშვილი, დიდხანს ჩაჰკირკიტებდა სახარებათა განმარტებებს, მუდმივად კითხულობდა წმინდა მამათა თხზულებებს, რომლებიც ამჟღავნებდნენ, სულიერ წყლულებზე მალამოდ ეფინებოდნენ, რადგან გულით ნაცნობს, გუმანით მიგნებულს უდასტურებდნენ, ჭეშმარიტების შეცნობაში ეხმარებოდნენ. ეს ხანგრძლივი შრომა და ძიება დაუფასდა, ღვთის სიტყვის კარი ფართოდ გაეღო, იპოვნა ნანატრი ჭეშმარიტება და ძალიან სადად, მშვიდად, ღირსეულად აღიარა:

„ვერასოდეს მოიგონებს და შექმნის ადამიანი იმას, რაც ბიბლიაში არაა. მწერლის უპირველესი და უმთავრესი მოვალეობაა, ბიბლიის მარადიული სიბრძნეები თუ გაფრთხილებები მთელი თავისი მწერლური ხერხებითა და საშუალებებით მიაწოდოს მკითხველს“.

ამით, ფაქტობრივად, თანამედროვე უღმერთო, ნეონარმართულ, სექულარულ დროებაში მწერლის მოკრძალებული როლიც (მისიაც) განმარტა. მოკრძალებული, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ დიდი პოეტივით მასაც, როგორც უნდოდა, მკერდზე ისე ჰქონდა ქნარი მიდებული, მაინც იცოდა გამოუთქმელის ბოლომდე გამოსათქმელად ვერაფერს გახდებოდა, „დიადი ვერასოდეს“ განხორციელდებოდა... არადა, ყოვლად თვითკმარს ეს უკმარისობა აძლებინებდა, სტიმულს მატებდა, სულიერად წრთვნიდა, აწვითარებდა, მიზანს უსახავდა, წინ მიიწევდა, მის რთულ ცხოვრებას აზრსა და სილამაზეს მატებდა, ღამეების სანთელივით ჩანვაში და ნაცრისფერი დღეების გაძლებაში ეხმარებოდა.

„დიადი ვერასოდეს“ – ამის განცდა აღიზიანებდა კიდევ, ჟინსაც უმძაფრებდ, თავფარავნელი ჭაბუკივით ეძახდა და იზიდავდა ზღვის გაღმა ცისკენ აღმართული კოშკისაკენ, შიგ დატყვევებული სიტყვის დედოფლისაკენ, ვინრო სარკმელში გამოდგმული თეთრი სანთლისკენ. და ისე წაშლილიყო ზღვარი საყვარელი ქალის გამოსხნასა და ნანინანატრი სიტყვის პოვნას შორის, ისეთივე ერთიანბურუსიანი ხდებოდა მუზა-ქალისა და მხატვრული სიტყვის მაგია, როგორც აკაკის შემოქმედებაშია ძნელად გასარ-

ჩვეი – ერთგულებას ვის ეფიცება, ვისთვის იღვრება ცრემლად, ტკბილი სიტყვით ვის ელოლიავება პოეტი – რეალურ ქალსა თუ უბედურ სამშობლოს.

„სამყარო იმისთვისაა, რომ გაიოცო“ – ამ საოცრად ლაკონური ფორმულით ესმა ონიანმა მიგვანიშნა, რომ ღვთის მიერ შექმნილ სამყაროში ადამიანური გონებით ყველაფრის ახსნა და განმარტება შეუძლებელია.

მაგრამ რომ გაიოცო, უნდა გიყვარდეს. გაოცების უნარი სიყვარულის ნიჭივითაა, – ან გაქვს, ან – არა. სიყვარული ხომ ბუნებრივი, უანგარო გრძნობაა, მზის სხივივით იმედიანი, ჰაერივით აუნონავი, ლუკმა-პურის გამყოფი, მზრუნველი, სიკეთის წილ სიკეთის არმომლოდინე...

ადამიანური გათვლების, ანგარიშიანობის ამ მიეთ-მოეთს, რაციონალიზმად თუ პრაგმატიზმად სულმდაბლობის მთელს ამ განამანას, სიყვარულთან არანაირი კავშირი არა აქვს. უფრო მეტიც, ყოველივე ეს საბოლოოდ კლავს გაოცების უნარს, რის გარეშეც, პირადად მე, არა მხოლოდ ღვთის მიერ შექმნილი სამყაროს, არამედ მხატვრული მწერლური სამყაროს აღქმაც კი ვერ წარმომიდგენია. რაც უფრო დიდია მწერალი, მით უფრო გაოცებული რჩები მისი სიტყვის ძალით, მის მიერ აღწერილი დროითა და სივრცით, ლანდშაფტებითა და პეიზაჟით, ფლორა-ფაუნით, ხასიათებით, ტიპაჟებით, ხიფათებით, თავგადასავლებით, წარმოსახვებით, მუსიკით, სიზმრებით, ენით, ფანტაზიით...

მახსოვს ერთხელ ლექციაზე „კაცი რომელსაც ლიტერატურა უყვარდა“-ზე საუბრისას სტუდენტმა გოგონამ ასეთი რამ მითხრა: დოქანაშვილი ძალიან ეფექტური მწერალიაო... სიტყვა „ეფექტურმა“ საშინლად მომჭრა ყური, იმდენად არ მესიამოვნა ეს შეფასება, დავიბენი, არ შევიმჩნიე, სხვა საკითხზე გადავედი და განზილებული დავტოვე „აღმოჩენის“ ავტორი.

წლების მერე, ჟან-პოლ სარტრზე დაწერილ ერთ ესეიში ასეთ ადგილს წავანყდი: „ეფექტურობასა და სინმინდეს შორის კამათი მარადიული და გადაუწყვეტელი საკითხია და ვინც ეფექტურობა არჩია, ერთთავად სინმინდის ნოსტალგიით ცხოვრობს“. – უზუსტესი დაკვირვებაა.

ეგზისტენციალისტებთან მართლაც ასეა. დღეს იქნებ პარადოქსულადაც ჟღერდეს, მაგრამ საბჭოური პერიოდის ლიტერატურის ფონზე შემოჭრილი ეგზისტენციალიზმი (ეგზისტენციური ფილოსოფია, ლიტერატურა), თავისი ჩაკეტილობითა და გაუცხოებით, ჩვენი გემოვნებისათვის თავიდან იქნებ მართლაც არაბუნებრივი, გათამაშებული, უჩვეულო და „ეფექტური“ ჩანდა. მაგრამ თანდათან, უღმერთობით გამონვეულმა სულიერმა კრიზისმა საზღვრები გაარღვია, გააფართოვა... ფრანგულ ლიტერატურაში ბეკეტიდან, სარტრიდან, იუნესკოდან, კამიუდან, ვიდრე უელბეკსა და ბეგბედერამდე, მერე კი მთელს ევროპასა და ამერიკაში მათ მიმბაძველთა, ეპიგონთა თუ უბრალოდ ამგვარად მოაზროვნეთა რიცხვი ისე კატასტროფულად გაიზარდა, გაშიშვლდა და შეიშალა, რომ პირადად მე, ეგოცენტრულ, ე. წ. ფსიქოლოგიური ნიაღვრებით დახუფულ მათ მხატვრულ სივრცეში (სამყაროში) შესვლისას დღეს უკვე აშკარად კლაუსტროფობიის შეტევები მწყება... არადა ფრედერიკ ბეგბედერისა თუ მიშელ უელბეკის თანამედროვე გურამ დოჩანაშვილი იმდენად გახსნილია სამყაროსათვის და სამყარო კი – მისთვის, იმდენად თავისუფლად და ლაღად ქმნის როგორც იდილიური, ისე აპოკალიფსური შეგრძნებების სურათ-ხატებს, რომ წამითაც არ ითრგუნები, პირიქით, თითოეულ ჩვენთაგანს მისი ტექსტები „გარჩევისას“ სწორედ ამ შეუზღუდავი, თავისუფალი და ლალი ინტერპრეტაციის საშუალებას აძლევს. ამიტომ დოჩანაშვილის სამყაროს დასახასიათებლად ათასნაირი სიტყვის გამოყენებაა შესაძლებელი, ოღონდ არა „ეფექტურის“.

სიტყვა „ეფექტური“ თავისი შინაარსით ფუქსავატურია, მოდურად ხანმოკლეა და შემოქმედებითი შეგრძნებებისა და მწერლური პატიოსნებისაგან კომპრომისებს მოითხოვს. თავისი ვითომდა ზეიმური აღმაფრენების დასამტკიცებლად საახალწლო შუშუნებებით ხმაურიან აფეთქებებს აწყობს, ფერად-ფერადი ნაპერწკლებით „უნყინარი“ ტყუილების მოკლე ფეხებს აქეთ-იქით შხეფებით ისვრის...

არადა, ბავშვები არ იტყუებიან. ისინი თხზავენ, ფანტაზიორობენ, სულითა და გულით, მთელი არსებით ცხოვრებას თამაშობენ.

გურამ დოჩანაშვილთან წარმოუდგენელია ბანალური ეფექტურობით დაჭორფლილი ბანალური ტყუილი. მისი ტალანტი თვით ყველაზე უფრო ფანტასმაგორულ სიცრუეს აბსოლუტურად დამაჯერებელს ხდის, რადგან შემოქმედებით პროცესში სრული გარდასახვის მისეული მაგია ბავშვივით უანგაროდ თამაშობს.

გურამს არ გააჩნია სინმინდის ნოსტალგია, რადგან თხზვის პროცესში განუწყვეტლივ სინმინდში დგას, როგორც ფიროსმანის მეთევზე დგას მუხლებამდე წყალში, „თევზი არსობისა“ რომ მოიპოვოს; ანდა – შაგალის უნონადო სივრცეში გაფრენილი ადამიანები, ჰაერის მოლივლივე ჭავლებში ცურვის სიმსუბუქეს რომ გაუგეს გემო და მინაზე დაბრუნებას აღარ აპირებენ.

მკითხველიც გამუდმებით ბალღივით ხარობს დოჩანაშვილისეული წარმოსახვებით. ხეივნის ჩრდილქვეშ აკვანში ჩანოლილი ჩვილივით, გაოცებით რომ აკვირდება საკუთარი ხელის მტევენებს, მოულოდნელად აღმოაჩენს – თითებსაც, კაცებივით (ადამიანებივით), თავიანთი მისია აქვთ შესასრულებელი. განსაკუთრებით კი სამ მათგანს – ცერს, შუათითსა და საჩვენებელს, რადგან მათი შეერთებით დედამიწის ზურგზე, ყველგან, ყველა წერტილში ერთნაირად ხორციელდება კალმით წერის, მარილის მოყრისა და პირჯვრის გადასახვის საკრალური აქტები.

და რამდენიც არ უნდა ამტკიცონ გასასტიკებულმა ტიპებმა, რომ „ადამიანი ადამიანისთვის მგელია“, თავიანთი მტაცებლური მადა რამდენჯერაც არ უნდა გაამართლონ თვითგადარჩენის ინსტინქტით, მოვა ყირგიზი მწერალი ჩინგიზ აითმათოვი და სტეპებში მოთარეშე რუხბენვიან ისეთ აკბარს დახატავს, რომ მისი ტყვიისფერი ზურგი და ჭკვიანი, ტოპაზისფერი გამოხედვა ახლო მეგობრის საყვარელ სახესავით სამარადჟამოდ ჩაგრება ხსოვნაში... ნებისმიერ კაცს შეშურდება ამ მოუთვინიერებელი მხეცის ოჯახზე ზრუნვისა და თავგანწირვის უნარი.

ანდა გამოჩნდება ქართველი მწერალი გურამ დოჩანაშვილი და დაუნდობლობის წყვდიადს მზესავით გაანათებს, როცა იტყვის ადამიანი ადამიანისთვის მგელი კი არა – „ადამიანი ადამიანისთვის დღეა“, და, რაც მთავარია, ამ ჭეშმარიტების განსახორციელებლად პრაქტიკულ ექსპერიმენტს გაითამაშებს, როცა ჩაბ-

ნელეზულ სანაპიროზე მასთან ერთად მოსეირნე ქალს ცოტახნით თვალების დახუჭვას სთხოვს. ტყის სიღრმეში შეტყუებული, ღამის წყვდიადში მარტო დარჩენილი ქალი სასონარმკვეთი ძახილით მოუხმობს გაუჩინარებულ მენწყვილეს (მამაკაცს). მერე კი მოულოდნელადვე მის გვერდით გაჩენილი გრიშა შიშით გულგახეთქილ, ასლუკუნებულ დელფინას მკერდში ჩაიკრავს და ამშვიდებს – ჩუ, ჩემო კარგო, რა მოგივიდა, დაწყნარდი, გეგონა მიგატოვებდი?!. ეს როგორ გაიფიქრე, ხომ გეუბნებოდი ადამიანი ადამიანისთვის დღეა! არ გჯეროდა? ხომ დაგიმტკიცე, ხომ დარწმუნდი, რომ მართლა დღეა...

* * *

სხვებისაგან განსხვავებით, უცნაურ გრიშას ადამიანის ბუნების ამოსაცნობად ის შემთხვევაც პყოფნის, როცა, ვთქვათ, კიკეთიდან ტაქსით მომავალს, შუალამისას წყნეთის გზაზე ხელანეული კაცი დაემგზავრება, რამდენიმე წამში კი, გრიშას გვერდით მოკალათებულს, ტკბილად ჩაეძინება...

კი, მაგრამ ამ ფაქტით რანაირად შეიძლება ადამიანის ბუნების ამოცნობაო, უკვირთ თანამესუფრეებს. არადა, გრიშა-გრიგოლი იქითაა გაკვირვებული: შუალამისას, არც ნასვამ-მთვრალი და არც ავადმყოფი კაცი უცნობს მანქანაში რომ ჩაგიჯდება, მხარზე რომ თავს მოგადებს და უშფოთველად დაიძინებს, ამას რაღა დიდი მიხვედრა უნდა, რომ ეს კაცი გულუბრყვილოდ მიმნდობი, უეჭვებო და კეთილი კაციაო...

პასუხით გაღიზიანებული „ყოვლისმცოდნე“ ახალგაზრდა თანამეინახე მოულოდნელად დაცინვით იკითხავს:

„აი, თქვენ როგორი ხართ?!“

და გრიშას მყისიერ პასუხზე:

„მე კარგი ვარ“-ო, მოქეიფეები ახარხარდებიან, მაგრამ რას ახარხარდებიან! სიცილით იგუდებიან – ეს რა თქვი, გრიშა, კარგი ვარო... ეს რა იკისრე, კაცოო!..“

მიამიტი გულუბრყვილობით შეწუხებული და ნაწყენი გრიშა შვებულების მონარჩენ დღეებთან ერთად საკურორტო ქალაქს, ახლად გაცნობილ ქალსა და ნაცნობ-მეგობართა წრეს იმ საღამოსვე მიატოვებს. მატარებლის ზედა თაროზე განოლილი, დრო-

ის სწრაფმავალ, რიტმულ დინებაში კირით შეფეთილი სხვადა-სხვა პროვინციული სადგურების მბჟუტავი ნათურებივით აკვესებენ ახალ-ახალი დასკვნები და აღმოჩენები: „ხმამალალ-კარგი არ შეიძლება... ჩუმად-კარგი უნდა იყო, ვისაც რა უნდა თქვას, ვისაც რა უნდა ის აკეთოს, შენ კი სიცუდეში არავის არ უნდა აჰყვე და ჩუმად-კარგი იყო, აი, პრობლემა“.

საერთოდ, დოჩანაშვილის მიერ დახატული პერსონაჟები (განსაკუთრებით კი ძმები, ვასილ, გრიშა-გრიგოლ და შალვა კეჟერაძეები, თავიანთი მეოცნებე ბიძაშვილით, დედის მხრიდან, კომპოზიტორ-დირიჟორ სიმა ნასიძეთი) XX საუკუნის ადამიანურ ურთიერთობათა ფონზე წერაატანილებივით, იმდენად კეთილშობილური, ერთგვარად მისიონერული მოვალეობებით შეპყრობილნი და სავსენი ჩანან, რომ სერვანტესისა და დოსტოევსკის გამრებივით „ჩუდაკების“ შთაბეჭდილებას ტოვებენ.

რუსული სამყაროსათვის ამ უაღრესად ნიშანდობლივ სიტყვას იმიტომაც ვიყენებ, ვთქვათ, ქართული სიტყვების – უცნაურის, არაორდინალურის, შერეკილის, შექანებულის ან თუნდაც დარტყმულის ნაცვლად, რომ ეს სიტყვა „ჩუდო“-სთან, სასწაულთანაა წილნაყარი და ზუსტად მიესადაგება დოჩანაშვილის მიერ შექმნილ ტიპაჟთა ხასიათებს.

მოთხრობიდან მოთხრობაში, რომანიდან რომანში ისე ბუნებრივად და ლაღად გადადიან, როგორც თბილისის კონსერვატორიიდან მილანის დიდ საკონცერტო დარბაზში, ქუთაისიდან ზემო იმერეთის მთიან სოფლებში, როგორც შავი ზღვისპირეთიდან დედაქალაქის ჩაბნელებულ, ლამპიონებჩამქრალ ქუჩებში, პატარა ხულიგანს რომ გადააწყდებიან, ანდა, ფოტოატელიეში ჩამსხდარნი, პენიტენციურ სისტემაში შემავალი ტრადიციული ციხეების ნაცვლად აქამდე სრულიად უცნობი და ორიგინალური „კარცერ-ლუქსების“ გამოგონებაზე იწყებენ ფიქრს, რათა მოქალაქეთა რაც შეიძლება მეტ რაოდენობას სწორედ ასეთ კარცერებში ჩასმულთ რომ წააკითხონ წიგნები.

მხატვრულ პერსონაჟების დახასიათებას კი ისეთი დაგემოვნებითა და გატაცებით ეწევიან, ლამისაა, დაგაჯერონ – წიგნების კითხვით ცხოვრება გაცილებით უკეთესი გახდება, ადამიანი კი – უფრო გულისხმიერი.

ეს რომანტიკოსები, მართლაც, სასწაულებივით გამოიყურებიან ამ მორალურად და ზნეობრივად გაუდაბურებული სამყაროს ფონზე.

გასაოცარია გურამ დოჩანაშვილის მხატვრული აზროვნების ფოიერვერკები, სიტყვით ფერწერის, სიტყვით ჰარმონიული ვიზუალის გამომწვევი მუსიკალური ტალღები... ყოველივე იმდენად მაღალი ოსტატობითა და ექსტაზითაა შესრულებული, რომ სიუხვის, სიმსუყის განცდასაც კი აჩენს გამეჩხერებულ, გრძნობაგაქუცულ, სიცოცხლეზე ჩალისფასდადებულ რეალობაში, მორალური სიმახინჯის კულტურაში, ფორმათა სილიკონურ სისავსეში, დაღტონიზმის ზეიმებში, უსქესოთა ეგზოტიკურ პარადებში. რადიაციული თუ ბიოლოგიური ომებით, ნანო-ტექნოლოგიებით, სოციალური ქსელებით, ფეისბუქებით, ფეიკებით, ტერორიზმით, ლაღატებით, ცილისნამებებითა და ეკოლოგიური კატასტროფებით, ნარკოტიკით, სექსით, ოკულტიზმითა თუ აგრესიული სექტებით შეშლილ სამყაროში.

ყოველივე კი რეალური სამყაროდან გაქცევისა და მხატვრულ სამყაროში გადასახლების მძაფრ სურვილს აჩენს.

გურამ დოჩანაშვილს დეკადანსის ზუსტად ისეთივე სიღრმისეული განცდა ჰქონდა, როგორც ბერდიაევს, რომელიც წერდა: „მაღალი კულტურის კრიზისი და ინტელექტუალური ელიტის სავალალო ხვედრი, როგორც ჩანს, გარდაუვალია მსოფლიოში სულიერი რევოლუციისა და რელიგიური აღორძინების გარეშე. პირწმინდად კულტურული აღორძინება უკვე შეუძლებელია მსოფლიოს ხანდაზმულობის გამო. შესაძლებელია მხოლოდ რელიგიური აღორძინება, რადგან მხოლოდ მას შეუძლია გადაწყვიტოს კულტურაში არისტოკრატიულ და დემოკრატიულ, პიროვნულ და საზოგადო საწყისთა ურთიერთშესაბამისობის საკითხი“.

რელიგიური აღორძინების მნიშვნელობაზე დიდი ფილოსოფოსის ამ სიტყვებმა გურამ დოჩანაშვილის იეროგლიფივით დაშიფრული კიდევ ერთი მისტიური მოთხრობა გამახსენა.

თავისთავად იმ ფაქტს, რომ „მხიარულ ბორცვში“ უამრავი პერსონაჟის ბუნებას, ხასიათს, გარეგნობას, მეტყველების მანერას, ფიქრსა და ჩვევას ორი უმთავრესი გმირი, გაპერსონაჟებული ქ ე შ მ ა რ ი ტ ე ბ ა და ს ი მ ა რ თ ლ ე წარმოაჩენს, უკვე

დამაინტრიგებელი მუხტი და ინტერესი შემოაქვს მკითხველში. მით უფრო, როცა თხრობას იმართლის პირით მიმდინარეობს.

როგორც დრო, ისე სივრცე იმ ქალაქისა, სადაც ჩვენ თვალწინ გამოჩენილი სახალხო გმირის, მაჰმუდ ააღის მკვლელობა თამაშდება, რა თქმა უნდა, პირობითია. ამიტომ ისპაჰანის ნაცვლად ნებისმიერი ქვეყნის, ნებისმიერი ქალაქის წარმოდგენაა შესაძლებელი თავისი ხალხით, თავისი გმირებითა და ჩვეულებრივი ადამიანებით.

მიუხედავად იმისა, რომ „მხიარულ ბორცვში“ ჭეშმარიტება სიმართლეს თავის მარჯვენა ხელად მოიხსენიებს, მათი ემოციური დამოკიდებულება ურთიერთგანსხვავებულია ყოველივე იმისადმი, რაც ამ ქალაქში დატრიალდება.

ერთი შეხედვით აღმოსავლური იერის მქონე ეს მოთხრობა სრულყოფილი ფორმითა და შეკრული მთლიანობით ბრონეულის განსაცვიფრებელ გუნდას მოგვაგონებს, მწიფობის ფაზს გადამსკდარი რომ წარმოაჩენს გარე სამოსის მენამულ ატლასსა და ძვირფასი თვლებივით აელვარებულ შიგთავსს: პროვინციელი ავაზაკი, მდიდარი, მაგრამ ძუნწი ბენ იჯნპალი, მზაკვრულად მრუში სორაია, ბრიყვი მეპურე და მზარეული, არაბი ასტრონომი ხალილ მანჯამი, მადერისები მჭერმეტყველებაში რომ წვრთნიდნენ, გულიან გაღიმებას რომ ასწავლიდნენ უძვირფასეს სამოსში გამოწყობილ პატარა ნორჩს, იჯნპალის მეგობარი არიბ ხანი-დიდ ავაზაკს, ქუჩაში გამოჩენისას, ხალხი ყვავილებს რომ ესვრის და კიდევ ვინ მოთვლის, მთელის შემადგენელი ეს მარცვლები, ეს გულწამცეცა, ხარბი, დათრგუნული ადამიანები ქამელეონივით რამდენნაირად იცვლიან ფერს, იმის მიხედვით შაჰის ბრძანება: – „ვისაც ვუყვარვარ, ყველამ ესროლოს“ – ისრებივით როგორი სიხშირით გაიშხუილებს შიშით შედედებულ ჰაერში.

ჭეშმარიტებისა და სიმართლის გაპერსონაჟება ავტორთათვის, ასე მგონია, საფრთხის შემცველია, რადგან ეს ცნებები თავიანთი თავდაპირველი მაღალი მნიშვნელობით, მორალური სამრეკლოს გადმოსახედიდან, ძირშივე აშთობენ დანარჩენ პერსონაჟთა როგორც ხასიათებს, ისე ქმედებებს, განვითარებას არ აცლიან და სისხლხორციელ ადამიანთა ნაცვლად მათი მორალური სქემები-ლა გვრჩება ხელთ.

დოჩანაშვილმა სხვა გზა აირჩია. დიდი მწერლის უტყუარი ალ-ლოთი იგრძნო, რომ სიმათლე და ჭეშმარიტება, როგორც პერ-სონაჟები, ადამიანთა მიწიერ ვნებებში არ უნდა ჩარეულიყვნენ. თუმცა, მთელი არსებით განიცდიან მათი რჩეულის, მაჰმუდ აალის გოლგოთისეულ მისტერიას. უცოდველის მკვლევლობით თავზარდაცემული და მგლოვიარე სიმათლე შურისგებით ანთე-ბული, განრისხებული ევედრება ჭეშმარიტებას, რომ მკვლელები დასაჯოს:

„ან ხმალი აძგერებინე ვინმეს, თუგინდ ისარი, ან საზარელი რამ სნეულება შეჰყარე, ბლავილსა და კბილთა ღრჭენაში რომ ამოხდეთ სული, რომელიც გინდა ის დასაჯე, გინდ ავაზაკი, გინდ ძუნწი, იმისი შვილი, ანდა სულაც სამთავეს ერთად დაატეხე თავს შენი რისხვა...“

ავხედე და სიტყვა გამიწყდა – ყოველივე იცოდა. სევდიანი და დაფიქრებული ნაღვლიანად დამცქეროდა, რალაც ისეთი იცოდა, მე რომ არ მომლანდებია...

– ის ბენ იჯნაპალიც ნუ გგონია ბედნიერი და პროვინციელ ავაზაკსაც ერჩია, მთელი სიცოცხლე სოფელ მორდოვში მჯდარი-ყო და იმ უბედურ ნორჩსაც ნუ შეიძულე ასე და ისიც იცოდე, ვინაა ბედნიერი...

ეგონა, რომ ყველაფერს მივხვდი და შეჩერდა, მაგრამ მე, მო-კუნტული, მუჭის-ოდენა ხარბად დავეკითხე:

– ვინ?

– ვინც რჩება.

რალაცამ გამიელვა. შევეჭვდი.

– ვინ დარჩა?

იმან კი მბრძანებელმა, ღიმილით შემომხედა და მითხრა:

– ვინც უყვარდათ.

თითქმის ყველაფერს მივხვდი და მაინც ხარბად, მოუთმენლად დავეკითხე:

– ვინ უყვარდათ?

იმან კი მბრძანებელმა, მიუწვდომელმა და ყოვლისმცოდნემ, დაფარულმა აღერსიანად შემომხედა, თავი მძიმედ დამიქნია და დინჯად, დამარცვლით მითხრა:

– მაჰმუდ აალი, მხიარულ ბორცვზე...“

ასე გადაიხსნა მკითხველის თვალწინ ოქრო-ვერცხლითა და თვალმარგალიტით შემკული აღმოსავლური ზარდახშა, რომლის წიაღშიც ქრისტიანული რელიგიისა და მსოფლგანცდის არსი, სინანულითა და მიმტევებლობით მოპოვებული სულიერი წონასწორობა სადა დიდებულებით გამობრწყინდა:

„ერთი იცოდე, ეგენი ყველანი ნავლენ და თუნდაც მთელი სიმდიდრე და ავლადიდება უზარმაზარ საფლავში ჩაიტანონ, მაინც ვერავინ ვერაფერს წაიღებს იმ ქვეყნად. ეგ ერთი იცოდე – დამიყვავა – მარჯვენა ხელო“.

და გამახსენდა პავლე მოციქულის სიტყვები:

„კაცთა და ანგელოზთა ენებზეც რომ ვმეტყველებდე, სიყვარული თუ არა მაქვს, მხოლოდ რვალი ვარ მოჟღერიალე, მხოლოდ წკრიალა წინწილი. წინასწარმეტყველების მადლი რომ მქონდეს, ვიცოდე ყველა საიდუმლო, და მქონდეს მთელი რწმენა, ისე რომ მთები დაძვრაც შემეძლოს, სიყვარული თუ არა მაქვს, არარა ვარ. მთელი ჩემი ქონება რომ გავილო გლახაკთათვის, და დასანჯავად მივცე ჩემი სხეული, სიყვარული თუ არ მაქვს, არას მარგია“.

გურამ დოჩანაშვილის სიყვარულით აღსავსე პერსონაჟები წითელ წიგნში შესატანი უკანასკნელი სახეობის ფრინველებივით ფრთებს არ კეცავენ, სულ გზაში არიან, აღმა-დაღმა დაქრიან, ჭყვიან, ჭიკჭიკებენ, ლულუნებენ, კვნესიან, გალობენ, სულ ლაპარაკობენ, თხზავენ, ეძებენ, ქადაგებენ და მოქმედებენ, რომ ტყუილმა – მართალი, ბინძურმა – უბინო, ბოროტმა – კეთილი, უნიჭომ ნიჭიერი არ დაჩაგროს. ოცნებებში დაფრინავენ და ქვემოთ, მიწაზე დარჩენილთათვის, ჩვენი გულებისა და ტვინების სისხლძარღვთა არხებში სიკეთის აღმომცენებელ მარცვლებს ისვრიან, პატარ-პატარა უანგარო აღმოჩენებითა და ექსპერიმენტებით რომ გაგვაკეთილშობილონ, ევოლუციური თეორიებით გამაიმუნებულ ადამიანებს ადამიანურობა რომ დაგვიბრუნონ, დაგვაჯერონ – სამყარო, თავისი უთვალავი ფერით ღვთის მიერ ჩვენს ფერხთით რომაა ნოხივით განფენილი, მართლაც რომ გაოცების ღირსია. ჩვენ კი, ამბიციით შეშლილები, კოსმიური სივრცეების დაპყრობას ვაგრძელებთ, მიწაზე ვერდატეულები ახლა იქ ვაპირებთ გადასახლებას.

ცივილიზაციის ჯოჯოხეთურ რიტმში ჩაბმული ადამიანის რო-
ბოტიზირებული ტვინი ველარ ჩერდება, ველარ ახერხებს გაკვირ-
ვებას, გაოცებას, წამიერ დაფიქრებას: კი მაგრამ მთელი ეს კოს-
მოსი, თავისი მცურავი პლანეტებითა და მნათობებით, ეს ბურ-
თივით მრგვალი დედამიწა ვის და რას უჭირავს ხელში, რა ძალით,
რომელი კანონზომიერებითაა, რომ ხიდან ნაყოფივით არ წყდე-
ბა, არ ვარდება. ვისგანაა ანონილი, გათვლილი და გაანგარიშე-
ბული, რომ ბურუსიან ქარიშხლებში მოხვედრილი ხომალდებივით
ვარსკვლავები და მნათობები გეზს არ კარგავენ, ერთმანეთს არ
ეხლებიან ან ეხეთქებიან, აფეთქებული თვითმფრინავებივით
ძირს არ ვარდებიან, მანქანებივით ერთმანეთს არ ეჯახებიან.

ამაზე ფიქრი ისევე შორსაა ჩვენგან, როგორც ჩვენ ვართ
შორს ღვთისაგან. და ეს იმიტომ არაა, რომ ადამიანსა და ღმერთს
შორის სივრცობრივი მანძილია, არამედ იმიტომ, რომ სიყვარუ-
ლი გულიდანაა გაგდებული, გულგარეთაა დარჩენილი, იმიტომ,
რომ ჩვენს შორის ტოტალური გაუცხოება და განხეთქილებაა.

ძალაუფლებისა და ყოვლისშემძლეობის გამაოგნებლად ილუ-
ზორიული კადრი ისე არავის ჩაუტოვებია ჩვენს ხსოვნაში, რო-
გორც ეს ჩაპლინმა მოახერხა, როცა XX საუკუნის აბსურდული
სიცარიელის ტრაგიკული სიმსუბუქე დახატა „დიდ დიქტატორ-
ში“ ჰიტლერის სახით, უკანალზე (გავაზე) ბუშტივით დასმული
დედამიწის მაკეტ-გლობუსით რომ თამაშობდა და ერთობოდა.

ეს მეტაფორა ყველაზე მძიმე და ყველაზე მჩატე მეტაფორაა
ულმერთობით გონწაშლილ რეალობაში.

ხელოვნების ამ ირონიულმა კადრმა, შესაძლოა, გაცილებით
მეტი თქვა, ვიდრე ოსვენციმისა და ბუჰენვალდის საკონცენტრა-
ციო ბანაკებში გაზით დახოცილი ადამიანების შიშველმა სხე-
ულებმა, ისტორიული ქრონიკების სულისშემძვრელმა, დოკუმენ-
ტურმა ფირებმა.

აი ამ თამაშის, ამ მწარე სიმსუბუქის კვალი ატყვია დოჩანაშ-
ვილის გმირებს, განსაკუთრებით კი იმ ირონიულ-პაროდულ
ინტონაციასა და სტილისტიკას, რემარკების, ხუმრობებისა და
იუმორის კასკადს, სიმწუხარისა თუ სიხალისის იმ მჩქეფარე
შადრევნებს, რითაც ცივილიზაციის ტყვეობაში, კულტურის გა-
რეშე დარჩენილი ადამიანები გამოიხატებიან.

მიუხედავად იმისა, რომ დოჩანაშვილის მხატვრული ტექსტები სავსეა სხვადასხვა ტიპის დაწყვილებებით, მაგალითად – ოსტატი და შეგირდი; ქალი და კაცი; ჭკვიანი და შეშლილი; სოფელი და ქალაქი; ამქვეყნიური და მიღმიური; აღმოსავლური და დასავლური; რეალური და ხელოვნური; ლამაზი და ბოროტი ქალაქი; ადამიანური და ღვთაებრივი და ა. შ. – ამ მწერლის ტექსტები მაინც არ ემორჩილება სქემებად დაყოფას, სქემატურ განხილვას.

შეუძლებელია, არ დაეთანხმო XX საუკუნის დასავლური სამყაროს აზროვნებაში ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ფიგურის, ჰაიდეგერის შეხედულებას იმის შესახებ, რომ კაცობრიობის სულიერმა და გონებრივმა დაბნელებამ ისეთ მასშტაბებს მიაღწია, კარგახანია, პესიმიზმისა და ოპტიმიზმის ცნებები სასაცილოდ ჟღერენო. თითქოს ამ სულიერი და გონებრივი დაბნელების უკეთ წარმოსაჩენად გურამ დოჩანაშვილი მხატვრულ ტექსტებში ისეთ პარადოქსულ დაწყვილებებსაც მიმართავს, რომელთა გვერდიგვერდ მოხსენიება, ერთი შეხედვით, თამაშს ნააგავს, მაგრამ თანდათან, აბზაციდან – აბზაცში სულ უფრო და უფრო გარკვევით იძენს თავის სერიოზულ დანიშნულებას. მართლაც და, ერთი შეხედვით, რა საერთო უნდა ჰქონდეთ ასეთ დაწყვილებებს:

„გალაკტიონი და დერჟინსკი, როსინი და გებელსი, ვივალდი და ეჟოვი... ხანდახან გინდაც ტრიო-ობით და ლიტერატურული თუ ფერმწერლური მაგალითებიც მოვიშველიოთ, ანუ ვთქვათ, დონ კიხოტი და ვინ შევურჩიოთ, რა შევუფარდოთ მთლად თხელფსკერული დავარდნილობით... ჰო, დონ კიხოტი და ლენინი ვ. ი. როგორია, ჰა...“

...და თუნდაც აქეთ ნაღდი, ჩვენი ხალხური შემოქმედება და იქით თუ გინდ არცნობილნიც თუ გინდაც ცნობილი ტყლარჭმანჭიები გრეხვევივითა და ხმით;

აქეთ ჩვენი ხალხური პოეზია და, მათი შემქმნელი გინდაც მხოლოდ დედისპურიანი გლეხკაცობა და, იქით მილიონერები, ოღონდ მხოლოდ ფულით, ისე კი აყოლილ-მიმყოლ ბრიყვთა თუნდაც ტამისცემების მათხოვრები, როკ-ალქ-აჯები... ჩვენი ხალხური პოეზია და იქით ერთიც აგრეთვე ფულტყვილნაშოვნი პარლამენტარის ლაპარაკი...“ („ლოდი ნასაყდრალი“)

და ასე უსასრულოდ, თითქოს განელილად, ნება-ნება, ბუნდოვანების ბურუსში უფრო და უფრო იკვეთება უმთავრესი სათქმელი, ჩვენი გამოუთქმელი სივარება და სატკივარი, ე. წ. პროგრესად წოდებული ჩვენი აშკარა რეგრესი.

ჩეხოსლოვაკიელი მწერლის კარელ ჩაპეკის ტრაგედიაში – „გონიერი უნივერსალური რობოტი“ გმირებს შორის ასეთი დილოგი იმართება:

ა ლ კ ვ ი ნ ი ს ტ ი : თუ აქვს ნანას რომელიმე ლოცვანი?

ე ლ ე ნ ე : აქვს ერთი, ძალზე დიდი.

ა ლ კ ვ ი ნ ი ს ტ ი : და მასში, ალბათ, ნამდვილად არის ლოცვები სხვადასხვა ცხოვრებისეული შემთხვევებისათვის – ავდრის საწინააღმდეგოდ, სნეულებათა და უბედურებათა თავიდან ასაცილებლად.

ე ლ ე ნ ე : დიახ, არის ასეთი ლოცვები სხვადასხვა საცდურისა და განსაცდელის საწინააღმდეგოდ...

ა ლ კ ვ ი ნ ი ს ტ ი : მაგრამ თუ არი ლოცვანში ლოცვები პროგრესის საწინააღმდეგო?!

ე ლ ე ნ ე : არა, პროგრესის საწინააღმდეგო ლოცვები მასში, დარწმუნებული ვარ, ნამდვილად არ არის.

ა ლ კ ვ ი ნ ი ს ტ ი : ეჰ, რა დასანანია!“

ამ დილოგით ცივილიზაციის ე. წ. „პროგრესისადმი“ პერსონაჟის (მწერლის) უარყოფითი დამოკიდებულება აშკარაა.

კულტურის იგნორირების, სულიერ ფასეულობათა და ღირებულებათა უარყოფისა და გაქრობის მცდელობა ე. წ. „ახალი ადამიანის“ შექმნას ემსახურება, რომელსაც პიროვნული, ინდივიდუალური აღარაფერი ექნება, – აღარც ჰაბიტუსი და აღარც ცნობიერება.

ბერდიაევის დაკვირვებით, ცივილიზაციისაგან განსხვავებით „კულტურა არასოდეს არსებობდა კაცობრიობის მთელი მასისათვის, არასოდეს აკმაყოფილებდა მის მოთხოვნებსა თუ მოთხოვნილებებს.

კულტურის ხალხურობა არასოდეს ნიშნავდა იმას, რომ ხალხის მასების დონე მათი დაკვეთის შესრულების დონეს შეესაბამებოდა.

ხალხურობა ხალხის სულის გამომხატველი იყო.

გენიოსს შეეძლო უკეთ გამოეხატა იგი, ვიდრე მასას, მაგრამ დღეს კულტურისაგან სულ უფრო და უფრო მეტად მოითხოვენ ხალხურობას ხალხის მასების მოთხოვნებსა თუ მოთხოვნილებებთან შესაბამისობის თვალსაზრისით...“

სხვათა შორის, ეს საკითხი (ადამიანის, ხელოვანის ბედი თანამედროვე სამყაროში) უჩვეულო სიმძაფრით გამოიხატა გურამ დორჩანაშვილის საიდუმლოებით მოცულ მოთხრობაში, „თავფარავნელი ჭაბუკი“.

ეს მრავალგანზომილებიანი, მრავალშრიანი მხატვრული ტექსტი, ერთი მხრივ, თუ სულისშემძვრელი დრამატიზმით აღწერს ამსოფლიურ სიამეთა წყაროს დაწაფებული ადამიანების მხიარულებასა და დროსტარებას, წუთისოფლის სწრაფმავალ დინებაში „მეტი რა შეგვრჩება“-ს პრინციპით გამართლებულ თავანყვეტილ ლხინსა და ხალისიანობას, პარალელურად, რაღაც აუხსნელი, თითქმის გამოუთქმელი სევდითა და სიღრმით გვიჩვენებს საბედისწერო ლტოლვას სიტყვის მაგიისადმი, პოეტური ტალანტის მქონე ინდივიდის სრულიად არამიწიერ ლტოლვას თავისუფლებისა და სიტყვადქმნადობისაკენ, პოეზიისა და სიყვარულისაკენ...

ეს ისეთი ბინდითმოცული იდუმალებით ხორციელდება, თითქოს ცნობიერება არაფერ შუაშია, თითქოს პერსონაჟს რაღაც უხილავი ძალა უბიძგებს ზღვის გადაცურვისაკენ – ეს ძალა კარნახობს არჩეული გზის სისწორეს.

„სწორი არჩევანი“ მარტოობისთვისაა განწირული.

მარტოობა კი რჩეულთა ხვედრია.

ადამიანთა მწვანედ მოხასხასე სამფლობელოში ერთადერთი გიგა პაპა იყო ნამგლით სიტყვების მომძველი, დანარჩენები ბალახს თიბავდნენ, სამაგიეროდ, გენიოსის ლექსები თავისად მიაჩნდათ, ჭირსა თუ ლხინში ერთნაირი გატაცებით მღეროდნენ.

სწორედ ამიტომაც ყველაზე უკეთ გიგა პაპას ესმოდა ღვთისაგან ბოძებული ნიჭიერების ფასი – დარაჯად ედგა თავფარავნელის ცდუნებებით სავსე ახალგაზრდულ გატაცებებს. თავად იმდენი წელი და დრო ჰქონდა სიტყვის ოსტატს ამსოფლიურ ამაოებაში გაფლანგული, რომ შეგირდს წამდაუნუმ აფრთხილებდა – დრო ოხერია, ისე სწრაფად გარბის, თვალის დახამხა-

მებას ვერ მოასწრებო. ამუნათებდა: „საცა სოფელში მიხვიდე, სუყველგან ორი გზა არი“-ო.

თითქოს ბიბლიურ იგავს ახსენებდა – ტალანტი მიწაში არ დაფლა, ეგ განძი ლექსებად უნდა ამრავლოო. ერთადერთი პოეზია და სიყვარული უძლებს დროს, სხვა ყველაფერი წარმავალი და დავინყებისათვის განწირულიაო.

დროის პრობლემა, ადამიანებთან დარჩენისა თუ მარტო ყოფნის დილემა ერთ-ერთი უმტკივნეულებსი საკითხია შემოქმედის ცხოვრებაში, რომლის ერთგვარი პარადოქსულობაც დიდი ტკივილითა და სიმართლით გამოხატა ტენესი უილიამსმა:

„ჩვენ ყველანი საკუთარი მე-ს საკნის ტუსაღები ვართ.

სამწერლო შემოქმედება ანტისოციალურია, რადგან თავისუფლად ლაპარაკი მწერალს მხოლოდ მარტოობაში ჩაკეტილს – საკუთარ თავთან განმარტოებულს შეუძლია.

თანამედროვეებთან კონტაქტის დასამყარებლად მათთან ყოველგვარი კავშირი უნდა განწყვიტოს და ამაში ყოველთვის არის რალაც შეშლილობის მსგავსი“.

* * *

ვისხენებ დოჩანაშვილის მიერ დახატულ აბსოლუტურად განსხვავებულ ქალთა სახეებს. მუსიკაზე ჯვარდანერილ, არაამქვეყნიურ ანა-მარიასა და ლამაზ ქვრივ ტერეზას („სამოსელი პირველი“); დედას – რკინის ქალს, ოთარაანთ ქვრივივით ძლიერს, მშობლიურსა და უთქმელს („თავფარავნელი ჭაბუკი“); გულუბრყვილო დელფინას, ზღვითა და გრიშათი ერთნაირად აღფრთოვანებულს („იგი სიყვარულისთვის იყო გაჩენილი, ანუ გრიშა და მთავარი“); წყაროზე მიმავალ თებრონეს, უკომპლექსო კოჭლ ეფემიას; აღმოსავლურად დათაფლული ენისა და მზაკვრული გონების მქონე „ნესვივით ქალს“ – სორეია ხანუმს, („მხიარული ბორცვი“); ალექსანდრეთი მოხიბლულ თბილისელ თამუნას, მეოცნებეობა დამლუპველად გადამდები რომ ჰგონია ახალგაზრდობისათვის („მიხეილი და ალექსანდრე“); ციკოს, პოტენციურ შინაბერას, ასე რომ აუფათქუნა დარდიანი გული მთხრელის უხეირო ქათინაურმა („აჩხოტელების ბატონი“); გასათხოვრად მომწიფებული ელენე და მისი მამიდა ნუცა, გამაოგნებელი ვირ-

ტუოზულობით რომ გამოიყენებს იოჰან სებასტიან ბახის ღვთა-
ებრივ მუსიკას, მეცნიერული სიზუსტით, პრაგმატულად რომ
გათვლის მარტოდ დარჩენის პერსპექტივას, მოახლოებული სი-
ბერის მთელს უმწეობას და მანიპულატორის ბრწყინვალე ტექ-
ნიკითა და ბახის გენიის თავზარდამცემი ძალის წყალობით მო-
ნუსხულ სამხედრო-პოდპოლკოვნიკს ელენეს ცოლად მოყვანას
გადააფიქრებინებს („იოჰან სებასტიან ბახი“);

დაუეინყარია დიდმუცელა დედაბრის ჯადოქრული სახე, დაკ-
რუნჩხულ ხელზე მიმინოსავით განვრთნილ ლეშიჭამია ორბს
რომ დაისვამს ხოლმე და გაბოროტებული ეალერსება:

„ლესო, ლესო, ქარი ქრისო – ლისამ დალაღო,
ჩემი ორბი ფრთებსა შლისო – ლისამ დალაღო,
ხორცი არ გინდა, ორბო ხორცი?..“

(„თავფარავნელი ჭაბუკი“)

როგორი კოლორიტულია ლარისა ცერცვაძე, უდროოდ გარ-
დაცვლილ ვანიკოს „ძმანინას“ რომ ეძახდა („ძმისავ“); უერთგუ-
ლესი მამიდა კაკალა („ჩემი ბიჭუტა, ჩვენი ტერეზა“); თავისუფ-
ლების სიმბოლოსავით აფრიალებული კარმენსიტა – ვნებიანი და
დაუმორჩილებელი; ანდა „სიზმრისა“ და „თანაგრძნობის“ რამო-
ნა... რომელი ერთი უნდა ჩამოთვალო... მაინც სულ სხვაა უბინო-
ბის ძალა, ამდენ მზერაში მზესავით რომ ამონათებს იესოს დე-
და „სენიორა-მარიამი“ („ვატერ(პო)ლოო...“) დოჩანაშვილის მიერ
დახატულ ქალთა გალერეაში.

* * *

ვიყავი ახალგაზრდა და ყვავილივით ჩემშიც ხარობდა რამო-
ნას ნაირნაირი სახეობა: „სიზმრის რამონა“, „ჭალის რამონა“,
„თანაგრძნობის რამონა“, „ცისკრის რამონა“, „ოცნების რამონა“,
„ცხადის რამონა“... მათი ფურცლები იმისდა მიხედვით იშლებო-
და და იხურებოდა, რა სიღრმისეული ხარისხითაც ვლინდებოდა
ჩემი ემოციური დამოკიდებულება ლიტერატურაში ახალაღმო-
ჩენილი გმირის მიმართ.

დომენიკო რომ გამოჩნდა გზაზე, რამონას ჯერ არ ვიცნობდი იმ
უბრალო მიზეზის გამო, რომ ჯერ „სამოსელი პირველი“ დაინერა

(1966-1978 წ.) და მოგვიანებით „ვატერ (პო) ლოო, ანუ აღდგენითი სამუშაოები...“ (1980-1982 წწ.)

სამოცდაათიანი წლების „ლიტერატურულ საქართველოში“ მოთხრობა მივიტანე, შემოდის ჩემი უსაყვარლესი რედაქტორი, ბატონი ვახტანგ ჭელიძე, რომელიც მთელი ცხოვრება ისე მანებივრებდა, მასალა მიტანილი არ მქონდა, რომ იმავე კვირაში ხელუხლებლად იბეჭდებოდა. საკუთარი შესაძლებლობებისადმი ახალგაზრდობისდროინდელი ყველა ეჭვი და კომპლექსი სწორედ მან მომიხსნა ნოდარ ტაბიძესთან, აკაკი განწერელიასთან, ოტია პაჭკორიასა და გურამ ბენაშვილთან ერთად.

– „სამოსელი პირველის“ წაკითხვა თუ მოასწარი, მაკა?! – მოულოდნელად მეკითხება ბ-ნი ვახტანგი და ჩემში ჩაძირული ყველა რამონა კი არ გაიშალა, ერთბაშად გადაბრდღვიალდა. პირველივე ფრაზა, რაც დაბეჭდისთანავე განმაურებული ამ რომანიდან გამახსენდა, ედმონდის სიტყვები იყო – „მოდით ვიამხანაგოთ“ – და მე მარტო ედმონდის კი არა, ყველა პერსონაჟის ამხანაგი, მეგობარი და გულშემატკივარი, აღფრთოვანებულ საუბარს ვინცებ ლამაზ-ქალაქზე, ამ ქალაქის თითოეულ მკვიდრზე. ისინი თითქოს იმიტომ კი არ გვეცნობიან, საკუთარი კეთილშობილება და ორიგინალობა გვიჩვენონ, არამედ იმიტომ, რომ მეორე ადამიანი აღმოგვაჩენინონ, მისი ინდივიდუალობა დაგვანახონ. ეს ხალხი, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, თითქმის ყოველთვის და თითქმის ყველგან ერთადაა, – ქალაქგარეთ გასეირნება იქნება ეს, ზამთრის თამაშებში მონაწილეობის მიღება თუ კარასკოების არისტოკრატიულ ოჯახში გამართულ წვეულებებზე მოხვედრა. ამას ხელს უწყობს თხრობის მანერაც, რომელსაც პირობითად შეიძლება პოლიფონიური თხრობა ეწოდოს. ერთდროულად, პარალელურად ვეცნობით ორ, სამ, ოთხ, ზოგჯერ უფრო მეტ სიტუაციას. ამ მუსიკალურ პარტიტურაში თითოეული თავისი თემით, თავისი მელოდიით შემოდის. არსად, არც ერთ თავში არ იწყება და არ მთავრდება ამბავი ერთი პერსონაჟისა, – ისინი ყოველთვის ერთმანეთში გადადიან მუსიკის ახალ-ახალი ტალღებით. ქალაქს თითქოს არ სცალია ერთი კაცისათვის. ძალიან ძლიერი უნდა იყო, მარტოობას რომ გაუძ-

ლო. ამ მარტოობას არიდებენ ლამაზ-ქალაქელებიც თავს და ერთადეც იმიტომ არიან, რომ როგორმე დროზე დალამდეს...

„მარტოობა საშიშია. ცუდია, როცა მარტოა კაცი, რადგან მარტოობას ღმერთთან თუ არა, მაშინ ეშმაკთან მიჰყავხარ, საკუთარ თავთან მიჰყავხარ და ადამიანი იწყებ ზედმეტ ფიქრს“, – ეუბნება სასულიერო პირი მეგობრის ცოლს ერთი ინგლისელი მწერლის მოთხრობაში.

ეს ფიქრიანობა ნაკლებ ახასიათებთ „სამოსელი პირველის“ გმირებს. ეს არაა რომანი-მონოლოგი, ფიქრის აღწერა, სულის უფაქიზესი ნიუანსების გადმოცემა. მასში მოქმედება ჭარბობს, თუმცა, ზოგჯერ მდორე თხრობა მოულოდნელად იცვლება, იწყება ალეგრო, რომელსაც საცალფეხო ბილიკზე მოხტუნავე ბიჭივით სკერცო ენაცვლება თავისი ხუმრობებით. სწორედ მოქმედება, საქციელი და ნაბიჯი, განსაზღვრავს გმირთა შინაგან სამყაროს, გვიხსნის ხასიათებს, მათ ბუნებას...

ქალაქს ჰყავს თავისი ლამაზი ქვრივი, „ნამდვილი ქალი“ ტერეზა. სოფლიდან ჩამოსული ბიჭის პირველი სიყვარული. სიყვარული თუ გატაცება? ურთიერთობა ზუსტად ახსნა ქალმა, როცა დომენიკომ ცოლობა შესთავაზა:

„გაგიჟდი ბიჭო? ძალიან გინდა, ერთმანეთი დავკარგოთ?“

...და ქალაქი რის ქალაქია, თუ ერთი-ორი გიჟიც არ გამოერია, ნამდვილი და ტყუილი გიჟი.

ალექსანდრო სიკეთის მსახურია, ოღონდ იმდენად თვალსაჩინო და აღიარებული მსახური, რომ გიჟად მონათლეს. მან წყენა არ იცის, შეიფერა შეშლილის სახელი და ასე უბოროტოდ დღედაღამ იმის ცდაშია, როგორმე სიყვარულის კაკტუსი გაახაროს ქალაქის მკვიდრთა უდაბნო სულში.

ნამდვილი გიჟი – უგო ახალგაზრდაა, თითქმის ბავშვია. ენაზე მუდამ კამორული დანა აკერია და ყელის გამოჭრით ემოქრება ლამაზქალაქელებს. მას ისე სწყურია სისხლი, რომ პირველი თოვლის ნაზ სიჩუმესაც და გაზაფხულის ულამაზეს დღესაც წყევლით და მუქარით ხვდება. მიეჩვივნენ გიჟის ყბედობას ქალაქელები, ოღონდ ესაა – ყველას უკვირს, რატომ გაურბის გიჟი-უგო დომენიკოს.

ქალაქში კიდევ ნორჩი ჯანჯაკოშობა, განსაცდელში მყოფი ყოველ ჯერზე მამამისს ასე მლიქვნელურად რომ მიმართავს: „მარჩენალო მამა“, კიდევ – მარადმწვანე მამიდა არიან, კუმეოს სიძეობა რომ დაიტირა ქორწინების პირველ ღამეს: „ჰოიი განგებავ! ეს უპირუტყვესთაგანი თვით დიდი ბენჯამენო კარრასკოს სარეცელზე!..“ კიდევ – პატივმოყვარე ტულიო, ამპარტავანი ტულიო ვინსენტე, ლექსიკას იმის მიხედვით რომ იცვლის, გახსნილი აქვს თუ შეკრული პერანგის ზედა ლილი... კიდევ? კიდევ სხვებიც არიან. არ მახსენდება, ქალაქი რის ქალაქია, თუ ყველა გაგახსენდა...

ბატონი ვახტანგის ყურადღებიანი ღიმილი მაჯერებს, რომ კარგად ვყვები. ნაქეზებული ვაგრძელებ – კამორაზეც მინდა ორიოდ სიტყვა ვთქვა, ბოროტმოქმედთა ქალაქზე. ყველა და ყველაფერი შავადაა შენიღბული ახალ ქალაქში. მფარველი აქაც გამოჩნდა. ამ სიმარტოვის დროსაც გამუდმებით ახსოვს დომენიკოს, რომ „ვილაცას“ უყვარდა. ეს ვილაც მისი მამაა, ექვსი ათასი დრაჰკანი რომ გამოატანა ვაჟიშვილს და ასე ცივად თითქოს იმისთვის გამოისტუმრა, რომ ჭეშმარიტებას მიაკვლევინოს. იქნებ მიაკვლიოს კიდევ, ვინ იცის. ჯერ ხომ დომენიკო, ავტორის სიტყვებით რომ ვთქვათ „ცომია, ცომი“...

ჯამბაზივით მხარზე შეუსვამს მწერალს მკითხველი და ქუჩაში დაატარებს, შუალამისას ფანჯრებშიც ახედებს და ათასი საიდუმლოს, ათასგვარი პროზის მომსწრეს ხდის. მერე პოეტურად, მელოდიურად ღიღინებს, მუსიკალურად ყვება ამ პროზის შესახებ გურამ დოჩანაშვილი, ალბათ, იმიტომ, რომ თვალებით „ყინული და წებო კი არა, ნაღვლიანი საიდუმლო“ დააქვს...

ვახტანგ ჭელიძე, მთელი ჩემი საკმაოდ გრძელი მონოლოგის განმავლობაში, ასეთი გულისყურიანი ღიმილით რომ მისმენდა და არ მანყვეტინებდა, მოულოდნელად საქმიან დავალებაზე გადადის:

– ყველაფერი, რაზეც ახლა ილაპარაკე, დღესვე დაწერე, არ გადადო, არ გააცივო, იცოდე!

– რა ვიცი... თუ გამომივიდა...

– გამოგივა, დარწმუნებული ვარ... აი, შეხედე, ვინიშნავ... უახლოეს ნომერში შენი წერილი უნდა დაიბეჭდოს გურამ დოჩანაშვილზე.

ასე დაიბეჭდა ჩემი ესეი „გზა მშვიდობისა, დომენიკო!“ „სამო-
სელ პირველზე“, რომელშიც, როგორც შემდგომ აღნიშნავენ,
პირველად შეფასდა რომანის სტილისტური თავისებურება, მისი
ჰარმონიული სტრუქტურა და მუსიკალური სანყისი.

შემდგომ წლებში როსტომ ჩხეიძე მონოგრაფიაში – „აღსა-
რება გურამ დოჩანაშვილისა“ (რომელიც, პირადად ჩემთვის,
სანიშნუთო მაგალითია, თუ როგორ უნდა გიყვარდეს, გესმოდეს,
ასე სრულყოფილად იცნობდე და ერთგულობდე მწერლის შე-
მოქმედებას, რომლის ბედმაც სიყრმიდანვე აგიყოლია) შემდეგ
ფრაგმენტსაც გაიხსენებს გურამ დოჩანაშვილის ინტერვიუდან:
„რომანზე მუშაობისას, ამბებისა და წინადადებების აგებისას,
ყველა მწერალზე მეტად რამდენიმე კომპოზიტორი, განსაკუთ-
რებით კი ბახი, წამდაუნუმ მახსენდებოდა, და პირველი ორი ნა-
წილის გამოქვეყნების შემდეგ ძალიან გამახარა მაკა ჯოხაძის
წერილმა, რომელშიც ავტორმა ჩემი წერის მანერას პოლიფონი-
ური სტილით თხრობა უწოდა“-ო.

თითქოს ცხოვრებაში არცერთი სიტყვა არ დამეწეროს, მეც
ისე გამახარა ამ სიტყვების წაკითხვამ. აღარ მახსოვს „ვატერ (პო)
ლოოში...“ თუ ჩანს სადმე ამ სახეობის რამონა, ჩემში კი იმ დღეს,
„ბედნიერების რამონა“ ყვაოდა. და ამის გახსენება ახლა, ამდენი
ხნის მერე (მთელი ორმოცი წელია თითქმის გასული) მაღლიერე-
ბით განმანწყობს ყველა იმ კოლეგის, მწერლისა თუ მეცნიერის,
ყველა იმ მკითხველის მიმართ, ვისაც თავისი საუბრებით, ნაწე-
რებით თავისი სიყვარული და აღფრთოვანება უშურველად გა-
მოუხატავს ამ უცნაურად მორცხვი და უკიდურესად თამამი
მწერლისადმი და სიცოცხლეშივე მისთვის სიხარულის წუთები
ურჩუქებია, რადგან იმაზე დიდი ბედნიერება მართლაც არაფერია,
როცა აღმოაჩენ, რომ მკითხველს, განსაკუთრებით კი კოლეგებს,
ასე კარგად ესმით შენი და პროფესიონალურ დონეზე გამოხა-
ტავენ თავიანთ სათქმელს (შენდამი დამოკიდებულებას).

თანამედროვე ქართული ლიტმცოდნეობითი სამყარო მდიდა-
რია გურამ დოჩანაშვილის შემოქმედების, მაღალპროფესიული,
კვალიფიციური შეფასებებით, ბრწყინვალე წერილებით, ესეებით,
გამოკვლევებით.

გარდა ამ საყოველთაო აღფრთოვანებისა, იყო კრიტიკული და-
მოკიდებულებაც, კერძოდ, ენისადმი...

დიდი ამბავი! – გაიფიქრებს მავანი და მავანი და მაშინვე აკაკის მიერ ვაჟასთვის ენის დანუნებას გაიხსენებს. არადა, რა ვქნა, აკაკი სხვა იყო, თავისი ლექსებით გამჭვირვალე და ახლობელი, შეცდომებშიც გულწრფელი და ალალმართალი...

მოგეხსენებათ, მრავალი ცნობილი მწერლის ენა ხშირად საყოველთაო სალიტერატურო ენის ნორმებსა და წესებს ყოველთვის არ შეეხატყვისებოდა. „გერცენის ენას, სიგიჟემდე არასწორს, ალტაცებასა და განცვიფრებაში მოვყავარო“, – წერდა ტურგენევი.

როგორც აღნიშნავდნენ, რომ ეს „თავნება“, „ჯიუტი“, „ურჩი“ მწერლები კრიტიკოსთა, ლიტმცოდნეთა თუ გრამატიკოსთა მრავალგზისი შეტევებისა და თავდასხმების, განქიქებისა თუ დაცინვების, რჩევებისა თუ რეკომენდაციების მიუხედავად, არასოდეს არ ავლენდნენ სურვილს, ყურად ელთ მათი რჩევები და მონურად დამორჩილებოდნენ სალიტერატურო ენის ყველა ნორმას, სასკოლო გრამატიკის ყველა წესსა და კანონს. ასეთი მიდგომის შესახებ ფოსლერი გამოკვლევაში „გრამატიკული და ფსიქოლოგიური ფორმები ენაში“ წერდა: „ის, რაც შეცდომაა საყოველთაო ენის თვალსაზრისით, შესაძლოა, მხატვრული ღირებულებისა აღმოჩნდეს, თუ იგი თვითმყოფადი პიროვნებიდან მოდის. ხელოვნებაში ბატონობს პიროვნების უფლება, გრამატიკაში კოლექტივის“.

გურამ დოჩანაშვილის ენობრივი სამყარო და სტილი ხელოვნებაში პიროვნების გაბატონების კლასიკური მაგალითია და მანც მეროთირება სიტყვა „გაბატონება“, რაღაცნაირად არ უხდება, ზუსტად ვერ გამოხატავს ამ მწერლის ხედვისა და ენის არსებით ხიზლს.

ეს გაბატონება კი არა, უფრო მწერლის მიერ მონყობილი ზემოთა, რომელზეც მკითხველია მიპატიჟებული. გურამ დოჩანაშვილი, არა მხოლოდ სახელმწიფოში, არამედ სუფრაზეც კი არ ცნობდა, ვერ ეგუებოდა თამადის დიქტატურას. ნებისმიერი მონვეული სტუმარი ამ სუფრასთან, ისევე როგორც მისი გმირები და პერსონაჟები, თავისუფლები არიან, საკუთარი სიტყვის თამადები და ბატონ-პატრონები. დიდი ხელოვნების (ხელოვანის) შემთხვევაში ამ მოსაზრებას ისევე სჭირდება ანგარიშგანევა და

თვალის გასწორება, როგორც იმას, რომ ნამდვილი ლიტერატურა ღვთისმადიებელი ლიტერატურაა. ნიკოლოზ სერბი ლიტერატურას ჭეშმარიტებისაკენ მიმავალ გზას უწოდებს და მიიჩნევს, რომ პოეზია ამ გზაზე მზის სხივის ანარეკლია ზღვის ტალღებზე. და მართლაც, უნიკალურ შემთხვევებში, ანარეკლს ისეთი სიღრმისეული გამოსხივება აქვს, რომ მისთვის თვალის გასწორებაც კი ჭირს, რალა უნდა ითქვას მზეზე, (თვით ღმერთზე), რომელსაც კაცი ვერასოდეს ჩახედავს თვალებში.

ქართული ენის უსასრულო შესაძლებლობების, ასე მგონია, ისე არავის სწამდა და აინტერესებდა, როგორც გურამ დოჩანაშვილს, ამიტომაც ამდენი ენობრივი ექსპერიმენტი, სიტყვადქმნადობის თავბრუდამხვევი მონაცვლეობა, ინტონაციით სიტყვის შინაარსის ამდენჯერადი ცვლა თუ განვითარება, ტექსტის ტემპო-რიტმის ასეთი უკიდურესი გრადაციები სხვებთან იშვიათად, ან საერთოდაც არ გვხვდება. დინამიურობა, მოძრაობა, ექსპრესია... ესაა მისი ენის, მეტაფორების, ტროპების, სიტყვების გამუდმებული ხეტი-ალი მთელს სამყაროში, ათასნაირ გარემოში, რეალურში, ირეალურში, არსებულში, არარსებულში, შორეულში, ნაცნობში, მშობლიურში... და მაინც, რამდენიც არ უნდა იწრიალოს, დროისა და სივრცის რა პერიმეტრებიც არ უნდა მოხაზოს, რა საზღვარიც არ უნდა გადალახოს, რასაც არ უნდა მიაღწიოს და რომელ მწვერვალზეც არ უნდა ავიდეს მწერალი, დაშვება მხოლოდ იმიტომ ეიოლება, რომ სიზიფესავით ისევ თავიდან შეუყვეს ენის აღმართებს, იაროს და ისევ თავიდან აღმოაჩინოს აღმოუჩენელი, მხოლოდ მისი თვალით დანახული და მისი ენით გამოთქმული...

ინტერესებისა თუ მოწოდების შესაბამისად პროფესიებიც რამდენჯერმე შეიცვალა გურამ დოჩანაშვილმა. ჭაბუკობაში (ბიჭობაში) მის ხელში მოქცეული ჩელო კეთილი კაცივით გუგუნებდა და უსაყვარლეს ბებიასთან ერთად კონსერვატორიაში შესვლას ურჩევდა („პირველი კონცერტი“). არჩევანი მაინც ისტორიკოსობაზე შეაჩერა, როცა „ქართლის ცხოვრებას“ გაუგო გემო და მისი ლაბირინთები კუთხე-კუნჭულ შემოიარა, მერე როგორც გეოლოგმა მნიშვნელოვან გათხრებში მიიღო მონაწილეობა. წარმომიდგენია ყოველი სამკაულისა თუ სურის მოტეხილი თედოს აღმოჩენისას როგორ უცემდა გული. დისიდენტური სამყაროს

კატაკომბებშიც მოუწია ყოფნა და „ციხის აკადემიაც“ მოიხადა. მერე ისე ღრმად შეაღწია რელიგიის ნიაღშიც, რომ, პირადად მე, ბერად დაყუდებული გურამ დოჩანაშვილის წარმოდგენა კაცხის მონასტერში ძალიანაც მეიოლება, მებუნებრივება, სენაკიდან რომ გაჰყურებს დროის უღმობელ დინებას და უძღები შვილივით ისევ სანუკვარი, ისევ ძვირფასი მშობლიური ენის ნიაღში დაბრუნებას ცდილობს. დაბრუნდა კიდეც, რადგან სწორედ ქართულ ენაში აღმოაჩინა მისი თვითგამოხატვის ყველაზე მძლავრი საშუალება, ყველაზე ერთგული თავშესაფარი.

ხელოვნება, ისევე როგორც ყველაფერი ამ ქვეყნად, უფლის საჩუქარია. მით უფრო ითქმის ეს ხელოვნების იმ დარგზე, რომელსაც მწერლობა ემსახურება. მწერალს უშუალოდ სიტყვასთან აქვს საქმე და, ასე მგონია, მოქანდაკესთან ერთად, პირდაპირ უფლის დავალებას ასრულებს, ყოველ შემთხვევაში, უნდა ასრულებდეს. ერთს თიხა უჭირავს ხელში, რომლითაც მოიზილა ჩვენი სხეული, მეორემ თიხას სული შთაბერა.

სული სიტყვაა.

სიტყვა კლავს და სიტყვა აცოცხლებს... რა უშედავათო ფორმულაა... როგორ გვაშფოთებენ მომაკვდინებელი სიტყვები...

ჩვენ ყველას გვიყვარს და ყველამ ვიცით გამოთქმა – „პირველითგან იყო სიტყვა“, იმდენად ყველამ, რომ რალაცნაირად მექანიკურად ვიმეორებთ, არც კი ვუკვირდებით, რაზეა საუბარი...

იესო ქრისტეს ერთ-ერთი სახელია სიტყვა.

როგორც აზრი დამალულია მანამ, სანამ სიტყვით არ გამოითქმება, ასევე ღმერთიც დიდხანს მალავდა აზრს თავისას, – ამ ქვეყნად კაცად ყოფნის აზრს და ეს აზრი სიტყვით, თავისი ძის მოვლინებით გააცხადა. იესოთი, ამ უდიდესი სიტყვით უჩვენა სამყაროს ადამიანად (კაცად) ყოფნის არსი, მიზანი, დანიშნულება. ამის შესახებ დაგვიწერა და მოგვცა მოძღვრება.

გურამ დოჩანაშვილმა თავისი ადამიანური სულისკვეთება ამ მოძღვრებისადმი საოცარი ერთგულებით გამოხატა, როცა მუსიკალური ფერადოვნებით, ათასნაირი მწერლური ხერხებითა და საშუალებებით მიაწოდა იგი მკითხველს. ამ თვალსაზრისით, თავს უფლებას ვაძლევ მისი შემოქმედებითი ეჭვი – „დიადი ვერასდროს“ – გავაქარწყლო და განხორციელებულად გამოვაცხადო.